

Klinisk parapsykologi

Av Walter von Lucadou, Ph.D.

Leder av Parapsychologische Beratungsstelle, Freiburg, Tyskland

Oversatt av Jon Mannsåker

English summary: After having listened to literally thousands of persons who report paranormal experiences in our Parapsychological Counselling Office (PCO) in Freiburg (a professional unit with governmental support), I have come to the conclusion that the “paranormal” is quite “normal”, but it is still tabooed by (Western) society. There is nothing supernatural behind it; we need not assume interactions of spirits or disincarnate entities, nor do we need transcendental dimensions, but we must append a complementary holistic description of the world to our reductionist world view.

The Model of Pragmatic Information (MPI) is briefly described. It has proved particularly fruitful to understand both paranormal phenomena and clinical cases. Together with a Generalized Quantum Theory (GQT), using concepts like ‘entanglement’ and ‘complementarity’, it allows a resource-oriented approach that will enable clients to help themselves.

In this model paranormal experiences can be described as ‘embodiment disorders’, e.g. poltergeists, possession, psychosomatic disorder. Strategies for coping with such disorders, and predictions from these models, are described. The system-theoretical structures of paranormal and related normal psychological processes have to be translated into their own language, to help the persons involved to re-orient their perceptions, starting from their own understandings and interpretations, and finally to help themselves.

Introduksjon

Den økende kompleksitet, uklarhet og spesialisering i mange av livets områder og – framfor alt – et sterkt voksende marked for psykologi og esoteriske retninger, gjør det nødvendig med rådgivning og terapi for individer som opplever såkalte «paranormale» hendelser. Ikke desto mindre er det «paranormale» fortsatt et tabu i vestlige samfunn.

Det Parapsykologiske Rådgivningskontoret i Freiburg er en profesjonell enhet med offentlig støtte, som hjelper individer til å mestre slike opplevelser på en god måte. Det er klart at det kan være svært vanskelig å plassere subjektive opplevelser som motsier dagens aksepterte naturvitenskap, til enten det paranormale eller psykososial patologi. Det krever lang profesjonell erfaring. Kategorier som finnes i den amerikanske psykiatriske håndboka DSM-5 er til liten

Foto: Olav Fossbakken

nytte i denne sammenheng. I det minste kan man si at paranormale fenomener skjer spontant og relativt sjeldent; psykopatologiske opplevelser karakteriseres imidlertid ved at de vedvarer.

Det er klart at individer som støtter seg for mye på en kjent virkelighetskonstruksjon, og beskriver seg selv som «realistiske» og ikke tviler på sin egen persepsjon, ofte svarer med ekstrem frykt når de opplever paranormale fenomener. Når de opplever at «virkeligheten kollapser» skapes en knapt tålelig frykt for å miste kontroll. Det betyr at utenkelige hendelser kunne inntreffe når som helst, uten at de makter å reagere på en god måte. De kan falle inn i en slags sløvhet, depresjon eller dissosiasjon. Men selv mindre ekstreme reaksjoner vil oftest resultere i en «okkult reorientering» som utenforstående ofte feiltolker som virkelighetstap. I dette tilfelle forsøker individet å konstruere en helt ny virkelighet som faller sammen med hans eller hennes opplevelser. I tillegg blir alle områder i livet, til og med fortida, omtolket og revurdert. For eksempel, i poltergeisttilfeller blir det ofte antatt at en nabo skaper problemene med «elektroniske apparater», men – avhengig av systemet – kan også «demoner» eller «djevler» spille en rolle. Imidlertid er det mulig at denne «maskeringen» av det underliggende problemet også kan lette situasjonen og til og med ha terapeutisk virkning. Noen foretrekker «djevlen» som årsak, og på en slik måte slipper de å gripe fatt i hverdagen og de vanlige problemene i livet.

Da oppstår spørsmålet, hvordan kan klientens egne tolkninger og «forklaringer» bli brukt som en ressurs til å hjelpe klienten. Fra et vitenskapelig synspunkt er det imidlertid ikke nødvendig å anta noe «overnaturlig» slik som «kommunikasjon med ånder eller døde personer», heller ikke trenger transcendentale dimensjoner. Men vi må føye en komplementær holistisk beskrivelse av verden til vårt reduksjonistiske verdensbilde. Modellen med Pragmatisk Informasjon (MPI) har vist seg å være spesielt

fruktbar for å forstå både paranormale og kliniske tilfeller. Den tillater en ressursorientert tilnærming som vil hjelpe klientene til å hjelpe seg selv. Noen av dens teoretiske anbefalinger synes å stride mot intuisjonen men lykkes til slutt. MPI starter med systemteori og bruker begreper som «komplementær» og «innfiltret» (entanglement) fra den generelle kvanteteorien (GQT). Spesielt tillater NT-aksiomet (non-transmission) å lage forutsigelser om utviklingen av paranormale erfaringer, som er den beste oppskriften for å få folk til å godta dem.

Teoretiske modeller – GQT og MPI

Siden paranormale erfaringer og spirituelle kriser ennå ikke er akseptert innen vanlig psykologi og psykiatri, er de fleste rapportene om disse temaene på et fenomenologisk nivå, og forsøker å vise at opplevelsene er reelle. Man bør imidlertid være oppmerksom på at enhver kategorisering har innebygd teoretiske antakelser eller modeller som kan være utilstrekkelige og derfor forvrengte studier. For eksempel er bruken av begrepet 'energi' et slikt problem, eller 'transpersonlig' i betydningen 'et høyere åndelig nivå'. I begge tilfeller antas det at det kan være en kausal (årsaksmessig) eller kvasi-kausal innflytelse på en person eller 'tilstand'. Nyere parapsykologisk forskning gjør dette imidlertid svært. Man bør derfor gjøre slike implisitte antakelser tydelig, og søke teoretiske modeller som passer til disse typer opplevelser.

Det er minst to kandidater til teoretiske modeller som starter fra et grunnleggende nivå og som også kan anvendes i vanlig psykologi: modellen med pragmatisk informasjon (MPI) og den generaliserte kvanteteorien (GQT). De er ikke helt uavhengig av hverandre, og de kan forenes ved at de beskriver forskjellige aspekter av saken.

Den første ideen til en GQT ble publisert av undertegnede i 1974. En matematisk formulering av GQT ble skrevet av Römer, Atmanspacher og Walach i 2002.

Den viktigste ideen i MPI er det såkalte *aksiom om ikke-transmisjon* (Lucadou, 2007). *Det betyr at opprinnelsen til psi (psi = paranormale fenomener) ikke er signaler, men innfiltret (entangled) korrelasjon, som skapes av 'meningen' (pragmatisk informasjon) i situasjonen.*

Enn videre antar MPI og GQT at disse innfildrede korrelasjoner ikke kan brukes til informasjonsoverføring eller kausale påvirkninger. Dette aksiomet leder til en naturalistisk forklaring av den såkalte avtagende effekt (decline effect) og forskyvningseffekten (displacement effect) i parapsykologiske eksperimenter, og tidsforløpet av RSPK-fenomener (poltergeist) (Lucadou & Zahradnik, 2004).

En grunnleggende antakelse er at enhver beskrivelse av naturen må ha en struktur som er i pakt med kvanteteori. Kvanteteorien har det beste grunnleggende beskrivende språket for naturlige systemer, og dets aksiomer har hittil ikke feilet. De gjelder på alle nivåer fra mikroskopiske til kosmologiske dimensjoner, og på alle fysiske observerbare objekter (f.eks. elektromagnetisme, elementærpartikler, faste stoffer). Men vi kan ikke uten videre transponere detaljer fra et konkret fysisk kvantesystem til et annet område, uten nærmere antakelser.

Hovedbegrepene i MPI kan formuleres i to lover:

Den første MPI-lov:

Paranormale fenomener gjenspeiler innfildrede korrelasjoner i psykofysiske, selvorganiserende, organisatorisk lukkede systemer, som skapes av pragmatisk informasjon.

Man antar at en (mulig) handling som meningsfylt informasjon kan utøve på et

system, kan kvantifiseres. Pragmatisk informasjon (I) kan uttrykkes kvantitativt som et produkt av to observerbare faktorer E ('Erstmaligkeit', nyhetsverdi) og B ('Bestätigung', bekreftelse):

$$I = E * B \quad (1)$$

Et vanlig psykologisk eksempel: når du hører en vits, krever det at du forstår den (bekreftelse), og at du ikke har hørt den før (nyhetsverdi) for at du skal le av den.

E og B er ytre aspekter av et MPI-system. Tilsvarende er det to andre faktorer, autonomi (A) og pålitelighet ('reliability' – R), som kan beskrive det indre aspektet av pragmatisk informasjon:

$$I = A * R \quad (2)$$

Det er viktig å spesifisere grensene for et system. Det betyr også at man må vurdere om et paranormalt fenomen beskrives fra oppleverens perspektiv eller en ekstern observatørs perspektiv.

Et organisatorisk lukket system består (ifølge Varela, 1981) av et nettverk av interaksjoner av komponenter som:

- rekursivt skaper det nettverket av interaksjoner som produserer komponentene, og
- realiserer nettverket som en enhet i det rommet som komponentene finnes i, ved å lage systemets grenser mot omverdenen.

Siden paranormale fenomener alltid opptrer i organisatorisk lukkede systemer, hvor samfunnet er det største, er det nyttig å innføre begrepet 'inkorporering', som beskriver det utstrakte, komplekse nettverket av interaksjoner mellom et individ og omgivelsene.

Kliniske erfaringer

I denne modellen kan kliniske paranormale opplevelser beskrives som 'inkorporerings-forstyrrelser'. Uten å diskutere detaljer (se Lucadou, 2010a) kan man liste noen typer av slike inkorporerings-forstyrrelser:

- Selvrapportert elektromagnetisk overfølsomhet
- Kronisk utmattelsessyndrom
- Poltergeist (RSPK)
- Besettelse
- Forbannelse
- Psykosomatiske lidelser

Den andre MPI-lov:

Et forsøk på å bruke en ikke-lokal (innfiltret) korrelasjon til signaloverføring vil føre til at den ikke-lokale korrelasjonen forsvinner eller endres, eller forandres til andre variable.

Dette begrensende prinsippet er et resultat av aksiomet om ikke-transmisjon (Lucadou, 2007). Nyhetsverdi og bekreftelse av paranormale hendelser begrenses av den pragmatiske informasjonen som er involvert. Effektstørrelse på og kvaliteten av dokumentasjon av et fenomen, er begrenset av innfiltretheten (entanglement) som produserer det. Dette betyr at naturlige systemer selv kan produsere større svingninger hvis de ikke observeres. (I kvantefysikken er dette kjent som Zeno-effekten: «En kjele som overvåkes koker aldri»). Det er en grunnleggende antakelse i MPI at observasjon og ikke-observasjon er forskjellige sider av systemet. Denne ideen finnes også i folkloristiske rapporter om at spøkelsesaktige hendelser ser ut til å hende på steder som ikke observeres. Spørsmålet er imidlertid hvorfor spontane paranormale opplevelser ser ut til å være mye større og gjøre sterkere inntrykk enn de veldig små (men viktige) avvik som kan oppnås i eksperimenter (Lucadou, 2010b).

Et begrep 'Hausdorf-dimensjonen' forklarer dette (Lucadou, 2000a). Det tar hensyn til at paranormale opplevelser skjer blant 'levende hendelser', som har sin historie, mens eksperimenter i laboratoriet ikke har en slik sammenheng med tidligere eller seinere hendelser –

ganske enkelt fordi rent tilfeldige mål blir brukt som mål.

Klinisk betydning av paranormale opplevelser

I daglig praksis kan vi bruke disse teoretiske modellene med stor suksess for å hjelpe individer med spontane paranormale opplevelser. Vi utviklet et antall strategier for å mestre forstyrrende paranormale hendelser, som 'besettelse' eller 'forheksing', prekognitive drømmer og poltergeistfenomener (RSPK). Slik leder modellen med pragmatisk informasjon (MPI) til flere forutsigelser om RSPK-fenomener (Lucadou & Zahradnik, 2014).

Den første forutsigelsen er at RSPK-fenomenet viser to knipper av fenomener, som kan betraktes som strukturell og funksjonell RSPK. Den andre forutsigelsen er at RSPK vil utvikle seg i fire faser (overraskelse, forskyvning, minskning og forsvinnen).

Dette er resultatet av en slags 'usikkerhetsrelasjon' i MPI, som sier at effektstørrelsen av fenomenet er begrenset av kvaliteten av dokumentasjonen. Dette gjelder også for forsøk med såkalte 'sitter'-grupper. I ett tilfelle var det mulig å demonstrere at den systemteoretiske tilnærmingen i MPI leder til andre forutsigelser enn den vanlige psykologiske fortolkning av at psykokinese-fenomenene er så flyktige.

Den fjerde forutsigelsen er at vi må forvente to typer RSPK-tilfeller, som vi kaller aktive og passive. Begrepen beskriver hvordan personene som opplever dem griper fatt i RSPK-fenomenet. Siden RSPK-fenomener trives med oppmerksomheten som gis dem, er det første skrittet å få den personen som er plaget, til å se mer objektivt og avslappet på fenomenet; ikke ignorere eller slåss tilbake mot RSPK, men unngå å reagere med frykt. Vi kaller denne metoden

‘utsulting’. Noter fakta om hendelsene, men viktigere, hold distanse og unngå følelser. Dette er imidlertid lettere sagt enn gjort. Å forandre ens indre holdninger hjelper.

I kliniske vendinger kan aktiv RSPK betraktes som et tilfelle av dissosiasjon, mens passiv RSPK viser seg som en depresjon.

Standardrådet til de som er involvert, er å se på hendelsene slik en vitenskapsperson ville gjort det, som et uvanlig fenomen som skal dokumenteres så godt som råd er. Dette kan gjøres med en såkalt RSPK-dagbok. Hver gang noe uvanlig skjer, skriver personen ned:

- Tid og sted
- Situasjonen, stedet og vitnene
- En beskrivelse av hendingsene
- Det første som en observatør tenkte mens han/hun opplevde fenomenet – ‘fri assosiasjon’. De merkeligste tankene kan bli viktige. De kan hjelpe til med å avsløre mentale og psykologiske forhold rundt RSPK-opplevelsene.

Uventede og tilsynelatende ukategori-serbare opplevelser kan gi et følelsemessig sjokk. De personene som er mest avhengig av vanlige virkelighetsbilder, som beskriver seg som realistiske, reagerer ofte med ekstrem frykt for å miste kontroll. Personer som er åpne for det uventede og har sterkere selvkritisk evne, kan se ut til å hankses bedre med slike situasjoner. Mange av førstnevnte kategori kan miste en grunnleggende tillit til tilværelsen, og havne i en slags depresjon eller dissosiasjon.

Men selv mindre ekstreme reaksjoner gir ofte en «okkult reorientering» som kan misforstås som et virkelighetstap. Personen forsøker å skape en ny virkelighetsforståelse som passer med opplevelsen. For eksempel kan han/hun anta at spøkelser/ånder virkelig eksisterer,

og ‘bak virkeligheten’ kan det være en ‘subtil verden’ (Prince, 1975). Ikke bare den paranormale opplevelsen, men alle områder i livet og til og med fortida blir tolket på nytt og re-evaluert. Det er en fare for at virkelige årsakssammenhenger blir misforstått. Dette kalles for ‘maskeringseffekten’ (Lucadou, 1994).

Imidlertid er det mulig at en slik maskering av den underliggende årsak også kan ha lindrende og til og med terapeutisk virkning. Noen personer ser ut til å foretrekke ‘djevelen’ som årsak, heller enn å takle hverdagens problemer. Slikt er kjent i vanlig klinisk psykologi. Men maskeringsmetoden blir problematisk hvis det skaper nye problemer, for eksempel eksternealisering.

Eksternealisering assosieres ofte med en følelse av kraftløshet, undertrykkning og depresjon. Egen skjebne kan man ikke gjøre noe med. Når den subjektive erfaringen ser ut til å motsi akseptert naturvitenskap, parapsykologisk vitenskap eller psykososial patologi, kan det bli veldig vanskelig for personen, og det kreves lang profesjonell erfaring for å kunne hjelpe. Kategoriene i den amerikanske psykiatriske håndboka DSM-5 er til lite hjelp i slike tilfeller. Men man kan uansett peke på at paranormale fenomener skjer spontant og sjeldent, mens psykopatologiske opplevelser karakteriseres ved at de varer over tid.

Ideen om at spøkelser produserer RSPK-fenomener er et slags ‘brukergrensesnitt’ eller en ‘påkledning’. Poltergeisten som et selvstendig, selvorganiserende system synes for ‘offeret’ å være skapt av en person, en ‘ånd’ eller et ‘spøkelse’. Dette er i grunnen en antropomorf forestilling av noe komplekst som skjer. Denne ‘reduksjon av kompleksitet’ spiller en viktig rolle.

I en rimelig behandlingsprosess er det viktig å oversette den systemteoretiske

strukturen av paranormale og (relaterte) normale psykologiske prosesser til klientenes språk, for å gi dem mulighet til å forstå hendelsene fra deres eget synspunkt, og i siste omgang hjelpe seg selv (Lucadou, Wald, 2014). Det kan dreie seg om praktiske råd, for eksempel hvordan man kan få poltergeisthendelser til å forsvinne, eller hvordan man kan håndtere 'spiritistiske beskjeder'. Det er ikke absolutt nødvendig å overtale personer til å forlate ideen om 'spøkelse', for i de fleste tilfeller vil de da få inntrykk

av at man forsøker å fjerne opplevelsene deres. Men det er absolutt nødvendig å vite egenskapene til 'spøkelse' (eller selvorganiserende psykososiale systemer), hvis man virkelig vil hjelpe folk. Frykten for spøkelse er således et første skritt i en terapeutisk behandling, fordi det inneholder å sette navn på det og derfor er en beskrivelse av kjernen i behandlingen. Den navnløse overveldende frykten for det numinøse tilbyr ikke dette; den er strukturløs og tilbyr ikke noe 'brukergrensesnitt'.

References

- Atmanspacher, H., Römer, H., & Walach, H. (2002). Weak quantum theory: Complementarity and entanglement in physics and beyond. *Foundations of Physics*, 32, 379 – 406. <http://arxiv.org/abs/quant-ph/0104109>.
- Bender, H. (1974). Modern poltergeist research – A plea for an unprejudiced approach. In J. Beloff (Ed.), *New Directions in Parapsychology* (pp. 122 – 143). London: Elek Science.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental disorders. DSM-5 (5th ed.)*. Washington DC: American Psychiatric Association.
- Filk, T., & Römer, H. (2010). Generalised quantum theory: Overview and latest developments. *Axiomathes*, 21 (2), 211 – 220.
- Kornwachs, K., & Lucadou, W. von (1985). Pragmatic information as a nonclassical concept to describe cognitive processes. *Cognitive Systems*, 1, 79 – 94.
- Lucadou, W. von (1974). Zum parapsychologischen Experiment – eine methodologische Skizze [To the parapsychological experiment – Methodological outlines]. *Zeitschrift für Parapsychologie und Grenzgebiete der Psychologie*, 16, 57 – 62.
- Lucadou, W. von (1984). What is wrong with the definition of psi? *European Journal of Parapsychology* 5, 261 – 283.
- Lucadou, W. von (1987). The model of pragmatic information (MPI). In R.L. Morris (Ed.), *Proceedings of the 30th Annual Convention of the Parapsychological Association* (pp. 236 – 254). Columbus, OH, Edinburgh, GB: Parapsychological Association.
- Lucadou, W. von (1989). Vom Abgrund der Systeme [From the abyss of the systems]. *Zeitschrift für Parapsychologie und Grenzgebiete der Psychologie*, 31, 108 – 121.
- Lucadou, W. von (1991b). Wie hell sehen Hellseher? [How clear is the vision of clairvoyants?] *Zeitschrift für Parapsychologie und Grenzgebiete der Psychologie*, 33, 237 – 249.
- Lucadou, W. von (1992). Psyche und Chaos – Jugendliche im Umgang mit dem Okkulten [Mind and chaos – Adolescents and their handling with the occult], *Schriftenreihe der Arbeitsgemeinschaft für Gefährdetenhilfe und Jugendschutz in der Erzdiözese Freiburg e.V. (AGJ)* [Edition of the Consortium for Endangered Aid and Youth Protection of the Archdiocese Freiburg (AGJ)], 16, 5 – 42.
- Lucadou, W. von (1994). Psychische Störungen durch Psychokulte [Psychic disorders through psycho-cults]. *TW Neurologie Psychiatrie*, 8, 380 – 387.
- Lucadou, W. von (1995a). The model of pragmatic information (MPI). *European Journal of Parapsychology*, 11, 58 – 75.
- Lucadou, W. von (1995b). *Psyche und Chaos – Theorien der Parapsychologie* [Mind and Chaos – Theories of Parapsychology]. Frankfurt am Main: Insel Verlag.

- Lucadou, W. von (1998). The exo-endo-perspective of nonlocality in psycho-physical systems. *International Journal of Computing Anticipatory Systems*, 2, 169 – 185.
- Lucadou, W. von (2000b). Spuk [RSPK]. In S.M. Schomburg- Scherff & B. Heintze (Eds.), *Die offenen Grenzen der Ethnologie [Open Borders of Ethnology]* (pp. 219 – 230). Frankfurt am Main: Lembeck.
- Lucadou, W. von (2003a). Beratung bei paranormalen Erlebnissen [Counselling and paranormal experiences]. In J. Galuska (Ed.), *Den Horizont erweitern [To Broaden the Horizon]* (pp. 204 – 230). Berlin: Ulrich Leutner Verlag.
- Lucadou, W. von (2003b). Verhexung – Erfahrungen einer parapsychologischen Beratungsstelle [Bewitchment – Experiences in a parapsychological counselling office]. In W. Bruchhausen (Ed.), *Hexerei und Krankheit [Witchery and Disease]* (pp. 195 – 218). Münster: Lit Verlag.
- Lucadou, W. von (2010a). Complex environmental reactions as a new concept to describe spontaneous 'paranormal' experiences. *Axiomathes*, 21(2), 263 – 285.
- Lucadou, W. von (2010b). Parapsychologie – Ein Tabuthema für Psychologen? [Parapsychology – A taboo issue for psychologists?]. *Psychologie in Österreich*, 4, 274 – 281.
- Lucadou, W. von, Römer, H., & Walach, H. (2007). Synchronistic phenomena as entanglement correlations in generalized quantum theory. *Journal of Consciousness Studies*, 14 (4), 50 – 74.
- Lucadou, W. von, & Wald, F. (2014) Extraordinary experiences in its cultural and theoretical context. *International Review of Psychiatry*, June 2014; 26(3): 324–334.
- Lucadou, W. von, & Zahradnik, F. (2004). Predictions of the MPI about RSPK. In S. Schmidt (Ed.), *Proceedings of the 47th Annual Convention of the Parapsychological Association* (pp. 99 – 112). Vienna: Parapsychological Association.
- Zahradnik, F., & Lucadou, W. Von. (2005). Die verschwiegene Erfahrung – ungewöhnliche Erlebnisse in der transpersonalen Psychologie [The concealed experience – Extraordinary experiences in transpersonal psychology]. *Zeitschrift für transpersonale Psychologie*, 2, 78 – 89.
- Prince, W.F. (1975). *The Enchanted Boundary. Being a Survey of Negative Reactions to Claims of Psychic Phenomena, 1820 – 1930*. New York: Arno Press.
- Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1 – 28.
- Varela, F.J. (1981). Autonomy and autopoiesis. In G. Roth & H. Schwengler (Eds.), *Self-Organizing Systems* (pp. 14 – 23). Frankfurt and New York: Campus.
- Walach, H., & Römer, H. (2000). Complementarity is a useful concept for consciousness studies. A Reminder. *Neuroendocrinology Letters*, 21, 221 – 232.
- Walker, E.H. (1975). Foundation of paraphysical and parapsychological phenomena. In L. Oteri (Ed.), *Quantum Physics and Parapsychology* (pp. 1 – 53). New York: Parapsychology Foundation.
- Walker, E.H. (1979). The quantum theory of psi phenomena. *Psychoenergetic Systems*, 3, 259 – 299.
- Weizsäcker, E. von (1974). Erstmaligkeit und Bestätigung als Komponenten der pragmatischen Information [Novelty and confirmation as components of pragmatic information]. In E. von Weizsäcker (Ed.), *Offene Systeme I [Open Systems I]* (pp. 83 – 113). Stuttgart: Klett.
- Zahradnik, F. (2007). Irritation der Wirklichkeit. Eine qualitative und quantitative Analyse der Briefsammlung der Parapsychologischen Beratungsstelle in Freiburg [Confusion of Reality – A Qualitative and Quantitative Analysis of the Collection of Letters of the Parapsychological Counselling Office in Freiburg]. Münster: Lit Verlag.
- Zahradnik, F., & Lucadou, W. von (2012). A counseling approach to extraordinary experiences. In W.H. Kramer, E. Bauer, & G.H. Hövelmann (Eds.), *Perspectives of Clinical Parapsychology. An Introductory Reader* (pp. 118 – 134). Bunnik: Stichting Het Johan Borgman Fonds.